

Cyffredinol

Ar hyn o bryd mae MALIC yn cynnwys wyth gwahanol faes (neu fath) o amddifadedd, pob un wedi'i lunio o ystod o wahanol ddangosyddion (rhestrir isod).

Defnyddir swm sydd wedi'i bwysoli o sgôr amddifadedd pob maes i lunio'r Mynegai. Mae'r pwysoliad yn adlewyrchu pwysigrwydd y maes fel elfen o amddifadedd, ac ansawdd y dangosyddion sydd ar gael ar gyfer y maes hwnnw.

Caiff pwysoliadau'r meysydd ar gyfer MALIC 2019 eu dangos isod:

- Incwm (22%)
- Cyflogaeth (22%)
- Iechyd (15%)
- Addysg (14%)
- Mynediad i Wasanaethau (10%)
- Tai (7%)
- Diogelwch Cymunedol (5%)
- Yr Amgylchedd Ffisegol (5%).

Incwm

Diben y maes hwn yw mesur cyfran y bobl sydd ag incwm islaw lefel wedi ei diffinio. Mae gan y maes ddangosydd cyfansawdd sengl, sef amddifadedd incwm, sy'n cynnwys pedair elfen:

- Hawlwyr budd-daliadau seiliedig ar incwm; mae hyn yn cynnwys hawlwy'r Cymhorthdal Incwm, hawlwy'r Lwfans Ceisio Gwaith, hawlwy'r Credyd Pensiwn, a hawlwy'r Lwfans Cyflogaeth a Chymorth yn Seiliedig ar Incwm; a'u plant dibynnol. Daw'r data gan yr Adran Gwaith a Phensiynau. Mae'r data'n seiliedig ar gyfartaledd yr unigolion a oedd yn derbyn y budd-daliadau hyn yn ystod blwyddyn ariannol 2016-17. Un waith yn unig y caiff unigolion sy'n derbyn sawl budd-dal eu cyfrif yn yr elfen hon.
- Nifer y plant a'r oedolion mewn teuluoedd sy'n derbyn Credydau Treth Gwaith a Chredydau Treth Plant, ac y mae eu hincwm yn is na 60% o'r incwm canolrifol ar gyfer Cymru (Cyn Costau Tai). Daw'r data gan Gyllid a Thollau ei Mawrhydi, gan ddefnyddio data am gredydau treth 2015/16 fel ag yr oeddent ar 31 Awst 2015.
- Ceiswyr Lloches a Gynorthwyr, hy y rheini a gynorthwyr o dan Adran 95 o'r Ddeddf Lloches a Mewnfudo, a'u plant dibynnol. Daw'r data gan y Swyddfa Gartref, fel ag yr oeddent ar 30 Mehefin 2017.
- Pobl ar Gredyd Cynhwysol a'u plant dibynnol. Mae hyn yn eithrio'r rhai sy'n "gweithio heb ofynion" yn unol â nodwr "amodoldeb" y set ddata. Daw'r data gan yr Adran Gwaith a Phensiynau, 2016-17.

Cyflogaeth

Diben y maes hwn yw casglu gwybodaeth am ddiffyg cyflogaeth. Mae hyn yn cwmpasu'r boblogaeth o oedran gweithio nad ydynt yn gweithio, heb i hynny fod o'u gwirfodd, gan gynnwys pobl na allant weithio oherwydd salwch neu bobl sy'n ddi-waith ond sydd wrthi'n chwilio am waith. Mae'r maes cyflogaeth yn

cynnwys un dangosydd cyfansawdd sengl, sef budd-daliadau yn seiliedig ar gyflogaeth, sy'n cynnwys pedair elfen:

- Hawlwyr Lwfans Ceisio Gwaith
- Hawlwyr Lwfans Cyflogaeth a Chymorth
- Hawlwyr Budd-dal Analluogrwydd (a Lwfans Anabledd Difrifol)
- Hawlwyr Credyd Cynhwysol nad ydynt mewn cyflogaeth.

Mae'r data'n seiliedig ar gyfartaledd o'r unigolion a oedd yn derbyn y budd-daliadau hyn yn ystod blwyddyn ariannol 2016-17, a daw'r data gan yr Adran Gwaith a Phensiynau.

Iechyd

Diben y maes hwn yw mesur diffyg iechyd da. Mae'r maes yn cynnwys saith dangosydd (wedi'u pwysoli fel y dangosir isod):

- Cyflyrau cronig a gofnodwyd gan feddygon teulu (cyfradd fesul 100), wedi'i safoni yn ôl oedran-rhyw (32.5%)
- Salwch hirdymor cyfyngol (cyfradd fesul 100), wedi'i safoni yn ôl oedran-rhyw (30.2%)
- Marwolaethau cynamserol (cyfradd fesul 100,000), wedi'i safoni yn ôl oedran-rhyw (17.7%)
- Cyflyrau iechyd meddwl a gofnodwyd gan feddygon teulu (cyfradd fesul 100), wedi'i safoni yn ôl oedran-rhyw (9.0%)
- Achosion o ganser (cyfradd fesul 100,000), wedi'i safoni yn ôl oedran-rhyw (4.0%)
- Pwysau geni isel (genedigaethau byw sengl sy'n llai na 2.5 Kg, canran) (3.4%)
- Plant 4-5 oed sy'n ordew (canran) (3.1%).

Mae'r dangosydd ar gyflyrau cronig sydd wedi'u cofnodi gan feddygon teulu yn mesur nifer y bobl fesul 100 sydd â diagnosis o un neu ragor o'r cyflyrau a restrir isod ar hyn o bryd:

- Clefyd Coronaidd y Galon
- Clefyd Rhwystrol Cronig yr Ysgyfaint
- Strôc a Phwl o Isgemia Dros Dro
- Clefyd Rhedweliol Perifferol
- Clefyd Cronig yn yr Arennau
- Diabetes Mellitus (math 1 ar gyfer pobl o bob oedran, math 2/arall ar gyfer pobl 17 oed a hŷn)
- Epilepsi.

Mae'r dangosydd ar gyflyrau iechyd meddwl a gofnodir gan feddygon teulu yn mesur nifer y bobl fesul 100 sydd â diagnosis o un neu ragor o'r cyflyrau a restrir isod ar hyn o bryd:

- Iselder
- Hwyliau gwael (cleifion â chofnod o hwyliau gwael a phresgripsiwn amlroddadwy gweithredol ar gyfer gwrth-iselyddion)
- Anhwylder gorbryder (gan gynnwys anhwylder panig)
- Dementia
- Salwch meddwl difrifol (sgitsoffrenia, anhwylder affeithiol deubegynol a seicosis eraill).

Mae'r dangosydd ar salwch cyfyngus hirdymor yn mesur nifer y bobl â salwch cyfyngus hirdymor fesul 100 o bobl, ac mae wedi ei seilio ar ddata cyfrifiad 2011 (y Swyddfa Ystadegau Gwladol).

Mae'r dangosydd ar farwolaethau cynamserol yn mesur nifer y marwolaethau ymysg y bobl o dan 75 oed fesul 100,000 o bobl ac mae'n seiliedig ar gyfartaledd 2009-2018 (y Swyddfa Ystadegau Gwladol).

Mae'r dangosydd ar Fynychder Canser yn mesur nifer yr achosion o ganser fesul 100,000 o bobl ac roedd yn seiliedig ar gyfartaledd 2007-2016 (Uned Gwybodaeth ac Arolygaeth Canser Cymru, Ymddiriedolaeth GIG Felindre).

Mae'r dangosydd ar Bwysau Geni Isel yn mesur canran y genedigaethau sengl byw o dan 2.5 kg (5.5lb), ac roedd yn seiliedig ar gyfartaledd 2009-2018 (y Swyddfa Ystadegau Gwladol).

Mae'r dangosydd ar blant sy'n ordew yn mesur cyfran y plant dosbarth derbyn (y rheini sydd rhwng 4 a 5 oed) sy'n ordew ac mae'n seiliedig ar gyfartaledd 2012-13 i 2017-18, y rhaglen mesur plant.

Addysg

Diben y maes hwn yw cofnodi graddau'r amddifadedd sy'n ymwneud ag addysg, hyfforddiant a sgiliau. Bwriedir iddo adlewyrchu anfanteision addysgol mewn ardal o ran diffyg cymwysterau a sgiliau. Mae'r maes yn cynnwys chwe dangosydd (wedi'u pwysoli fel y dangosir isod):

- Sgôr Pwyntiau Cyfartalog y Cyfnod Sylfaen (9.9%)
- Sgôr Pwyntiau Cyfartalog Cyfnod Allweddol 2 (11.7%)
- Sgôr Pwyntiau Cyfartalog Cyfnod Allweddol 4 ar gyfer Pynciau Craidd (27.6%)
- Absenoldeb Mynych (21.7%)
- Cyfran y disgyblion sy'n gadael Cyfnod Allweddol 4 ac sy'n mynd i Addysg Uwch (13.2%)
- Nifer yr Oedolion 25-64 oed Heb Gymwysterau (16.0%).

Mae dangosydd Sgôr Pwyntiau Cyfartalog y Cyfnod Sylfaen yn mesur sgoriau pwyntiau cyfartalog disgyblion fel y'u haseswyd gan athrawon ym Mlwyddyn 2 (sef blwyddyn derfynol y Cyfnod Sylfaen), ac mae'n seiliedig ar gyfartaledd tair blynedd (blynyddoedd academaidd 2015/16 – 2017/18). Daw'r data o Gronfa Ddata Casglu Data Cenedlaethol a Chyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (CYBLD), Llywodraeth Cymru.

Mae dangosydd Sgôr Pwyntiau Cyfartalog Cyfnod Allweddol 2 (CA2) yn mesur sgoriau pwyntiau cyfartalog disgyblion fel y'u haseswyd gan athrawon ym Mlwyddyn 6 (sef blwyddyn derfynol yr ysgol gynradd), ac mae'n seiliedig ar gyfartaledd tair blynedd (blynyddoedd academaidd 2015/16 – 2017/18). Daw'r data o Gronfa Ddata Casglu Data Cenedlaethol a Chyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (CYBLD), Llywodraeth Cymru.

Mae dangosydd Sgôr Pwyntiau Cyfartalog mewn Pynciau Craidd Cyfnod Allweddol 4 (CA4) yn mesur sgoriau pwyntiau cyfartalog disgyblion Blwyddyn 11 a gyfrifwyd ar sail y graddau a enillwyd ym mhynciau craidd TGAU Cymraeg neu Saesneg, TGAU Mathemateg a TGAU Gwyddoniaeth (neu gymwysterau cyfatebol). Mae'n seiliedig ar gyfartaledd tair blynedd (blynyddoedd academaidd 2015/16 – 2017/18) a daw'r data o'r Gronfa Ddata Disgyblion Genedlaethol, Cronfa Ddata Arholiadau yng Nghymru a CYBLD, Llywodraeth Cymru.

Mae'r dangosydd Absenoldeb Mynych yn mesur canran y disgyblion cynradd ac uwchradd sy'n colli mwy na 15% o sesiynau ysgol, ac mae'n seiliedig ar gyfartaledd tair blynedd (blynyddoedd academaidd 2015/16 – 2017/18). Daw'r data o'r Gronfa Ddata Disgyblion Genedlaethol a CYBLD, Llywodraeth Cymru.

Mae'r dangosydd Disgyblion CA4 sy'n Gadael yr Ysgol ac yn Mynd i Addysg Uwch yn mesur cyfran y disgyblion CA4 sydd, rywbryd yn ystod y tair blynedd ddilynol ar ôl gadael blwyddyn 11, yn mynd i Addysg Uwch (a ddiffinnir fel unrhyw raglen ddysgu uwchlaw lefel 3), ac mae'n seiliedig ar gyfartaledd pedair blynedd (blynyddoedd academaidd 2011/12 – 2014/15). Daw'r data o gofnod yr Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch (HESA), CYBLD a Chofnod Dysgu Gydol Oes Cymru (LLWR), Llywodraeth Cymru.

Mae'r dangosydd Dim Cymwysterau yn mesur nifer yr oedolion 25-64 oed heb gymwysterau, ac mae'n seiliedig ar ddata Cyfrifiad 2011.

Mynediad i Wasanaethau

Diben y maes hwn yw casglu gwybodaeth am amddifadedd o ganlyniad i anallu aelwyd i fanteisio ar amrywiaeth o wasanaethau a ystyrir yn angenrheidiol ar gyfer bywyd pob dydd, yn ffisegol ac arlein.

Mae'r maes mynediad daearyddol at wasanaethau'n cynnwys 10 dangosydd. O'r rhain, mae 9 yn ddangosyddion mynediad ffisegol, pob un yn ymwneud â math o wasanaeth megis siop fwyd neu ysgol. Mae pob dangosydd yn mesur amser teithio cyfartalog ar siwrnai ddwyffordd (mewn munudau) o anheddau preswyl i'r gwasanaeth agosaf, a hynny mewn trafndiaeth gyhoeddus a thrafnidiaeth breifat. Mae trafndiaeth gyhoeddus yn cynnwys teithio gyda: bws cyhoeddus, trê'n cyhoeddus a choets genedlaethol, a cherdded. Ystyrir mai trafndiaeth â char preifat yw trafndiaeth breifat. Cyfrifir y pwysoliadau er mwyn cyfuno amserau trafndiaeth gyhoeddus a phreifat ar gyfer pob ardal gan ddefnyddio data o Gyfrifiad 2011 ar berchnogaeth car a nifer yr oedolion 17 oed a hŷn.

Caiff yr agweddau ffisegol a digidol eu trin fel dau is-faes, a chaiff y 9 dangosydd amser teithio eu pwysoli gyda'i gilydd gan ddefnyddio dadansoddiad ffactorau (gweler y pwysoliadau canlyniadol isod), yna cânt eu cyfuno â'r dangosydd mynediad i wasanaethau digidol unigol, y rhoddir pwysoliad o 10% iddo.

- Fferyllfa (21.5%)
- Siop fwyd (16.9%)
- Meddyg Teulu (14.2%)
- Swyddfa Bost (10.2%)
- Ysgol gynradd (7.5%)
- Llyfrgell gyhoeddus (7.3%)
- Cyfleuster Chwaraeon (5.3%)
- Ysgol uwchradd (4.7%)
- Gorsaf betrol (trafnidiaeth breifat yn unig) (2.4%).

Mae'r maes hefyd yn cynnwys dangosydd newydd, yn mesur mynediad i wasanaethau digidol. Cyfrifir hyn fel y gyfran o dai a busnesau bach sy'n methu â chael bang eang llinell sefydlog ar gyflymder lawrlwytho o o leiaf 30Mb/s (band eang cyflym iawn). Mae hyn yn cynnwys eiddo heb unrhyw fand eang. Diweddariad Cysylltu'r Gwledydd, Gwanwyn 2019 gan Ofcom yw'r ffynhonnell. Mae Ofcom yn casglu ac yn dadansoddi data gan brif ddarparwyr gwasanaeth rhyngwrwd band eang sefydlog ynglŷn â'r cyfeiriadau y maent yn darparu gwasanaethau idd.

Tai

Diben y maes tai, o ran cysyniad, yw canfod tai sy'n annigonol, o ran cyflwr ffisegol, amodau byw ac argaeledd. Yma, mae amodau byw'n golygu addasrwydd tai ar gyfer preswlydd/preswylwyr, er enghraifft o ran iechyd a diogelwch, ac addasiadau angenrheidiol. Mae'r maes yn cynnwys dau ddangosydd sydd (wedi'u pwysoli fel a ddangosir isod):

- Mae'r dangosydd ar orlenwi yn mesur canran y bobl sy'n byw mewn tai gorlawn (mesur ystafelloedd gwely yn seiliedig ar Gyfrifiad 2011) (50%)
- Dangosydd wedi'i fodelu newydd ar dai o ansawdd gwael. Mae'n mesur y tebygolrwydd y bydd tai mewn cyflwr gwael neu'n cynnwys peryglon difrifol (er enghraifft, y risg o gwympto neu dai oer), ac fe'i cyfrifwyd gan ddefnyddio cymysgedd o ffynonellau data arolygon a ffynonellau data gweinyddol gan y Sefydliad Ymchwil Adeiladu (BRE) (50%).

Diogelwch Cymunedol

Bwriedir i'r maes hwn ystyried amddifadedd sy'n ymwneud â byw mewn cymuned ddiogel. Mae'r maes yn cynnwys chwe dangosydd (wedi'u pwysoli fel y dangosir isod). Cyfrifir pump o'r dangosyddion hyn ar sail data Troseddau a Gofnodwyd gan yr Heddlu:

- Mae'r dangosydd ar Ddifrod Troseddol a Gofnodwyd gan yr Heddlu yn mesur nifer yr achosion o ddifrod troseddol y rhoddwyd gwybod amdanynt fel canran o'r boblogaeth breswyl, heb gynnwys poblogaeth y carchardai, ac mae'n seiliedig ar gyfartaledd dwy flynedd (2017-18 a 2018-19) (61%).

- Mae'r dangosydd ar Droseddau Treisgar a Gofnodwyd gan yr Heddlu yn mesur nifer y troseddau treisgar y rhoddwyd gwybod amdanynt fel canran o'r boblogaeth breswyl, heb gynnwys poblogaeth y carchardai, ac mae'n seiliedig ar gyfartaledd dwy flynedd (2017-18 a 2018-19) (19%).
- Mae'r dangosydd ar Achosion o Ddwyn a Gofnodwyd gan yr Heddlu yn mesur nifer yr achosion o ddwyn y rhoddwyd gwybod amdanynt fel canran o'r boblogaeth breswyl, heb gynnwys poblogaeth y carchardai, ac mae'n seiliedig ar gyfartaledd dwy flynedd (2017-18 a 2018-19) (4%).
- Mae'r dangosydd ar Fwrgleriaethau a Gofnodwyd gan yr Heddlu yn mesur nifer y bwrgleriaethau y rhoddwyd gwybod amdanynt fel canran o nifer yr anheddau a'r cyfeiriadau busnes, ac mae'n seiliedig ar gyfartaledd dwy flynedd (2017-18 a 2018-19) (5%).
- Mae'r dangosydd ar achosion o Ymddygiad Gwrthgymdeithasol yn mesur nifer yr achosion o ymddygiad gwrthgymdeithasol y rhoddwyd gwybod amdanynt fel canran o'r boblogaeth breswyl, heb gynnwys poblogaeth y carchardai, ac mae'n seiliedig ar gyfartaledd dwy flynedd (2017-18 a 2018-19) (8%).
- Mae'r chweched dangosydd yn defnyddio data ar achosion o dân. Mae'r dangosydd ar Achosion o Dân yn mesur nifer y digwyddiadau tân yr ymatebwyd iddynt fel canran o'r boblogaeth breswyl, ac mae'n seiliedig ar gyfartaledd dwy flynedd (2017-18 a 2018-19). Daw'r data o adroddiadau'r Gwasanaethau Tân ac Achub a gesglir gan Lywodraeth Cymru (3%).

Yr Amgylchedd Ffisegol

Diben y maes hwn yw mesur ffactorau yn yr ardal leol a all effeithio ar lesiant neu ansawdd bywyd y rhai sy'n byw mewn ardal. Mae'r maes yn cynnwys tri is-faes (wedi'u pwysoli fel y dangosir isod):

- Ansawdd Aer (tri dangosydd) (40%)
- Perygl Llifogydd (un dangosydd) (40%)
- Mannau Gwyrdd (dau ddangosydd) (20%).

Mae'r is-faes ansawdd aer yn cynnwys tri dangosydd sy'n mesur y gwerthoedd crynodiad cyfartalog wedi'u pwysoli gan y boblogaeth ar gyfer y llygryddion allweddol Nitrogen deuocsid (NO₂), Gronynnau < 10 µm (PM₁₀) a Gronynnau < 2.5 µm (PM_{2.5}) yn y drefn honno. Mae gwerthoedd y dangosyddion yn seiliedig ar lefelau llygryddion o gridiau crynodiadau aer DEFRA 2017 a chânt eu pwysoli gan y boblogaeth ac wedyn eu cyfuno i roi sgôr ar gyfer yr is-faes ansawdd aer.

Mae sgôr yr is-faes perygl llifogydd yn seiliedig ar gyfran y cartrefi sydd mewn perygl o lifogydd o afonydd, y môr neu lifogydd wyneb ac fe'i ceir o set ddata Asesu Perygl Llifogydd yng Nghymru Cyfoeth Naturiol Cymru.

Mae'r is-faes manau gwyrdd yn cynnwys dau ddangosydd â phwysoliad cyfartal, sef:

- Y dangosydd agosrwydd at fan gwyrdd naturiol hygyrch sy'n mesur cyfran y cartrefi ym mhob ardal sydd o fewn 5 munud / 300 metr o bellter cerdded i fan gwyrdd naturiol hygyrch
- Y sgôr ar gyfer manau gwyrdd amgylchol sy'n mesur pa mor wyrdd yw'r amgylchedd mewn ardal gan ddefnyddio sgôr Mynegai Llystyfiant â Gwahaniaeth wedi'i Normaleiddio cymedrig cartrefi (NDVI) o fewn clustogfa o 300 metr o amgylch pob annedd breswyl.

Os hoffech wybod rhagor am MALIC neu os oes gennych unrhyw ymholiadau ynghylch ystadegau amddifadedd, cysylltwch â'r canlynol:

Cyngor Abertawe - Gwybodaeth, Ymchwil a Systemau Gwybodaeth Ddaeryddol

Ffôn: 07970 610583. Ebst: ymchwil@abertawe.gov.uk

Uned Cyflwyno Strategol, Cyfarwyddiaeth Adnoddau, y Ganolfan Ddinesig, Abertawe SA1 3SN.